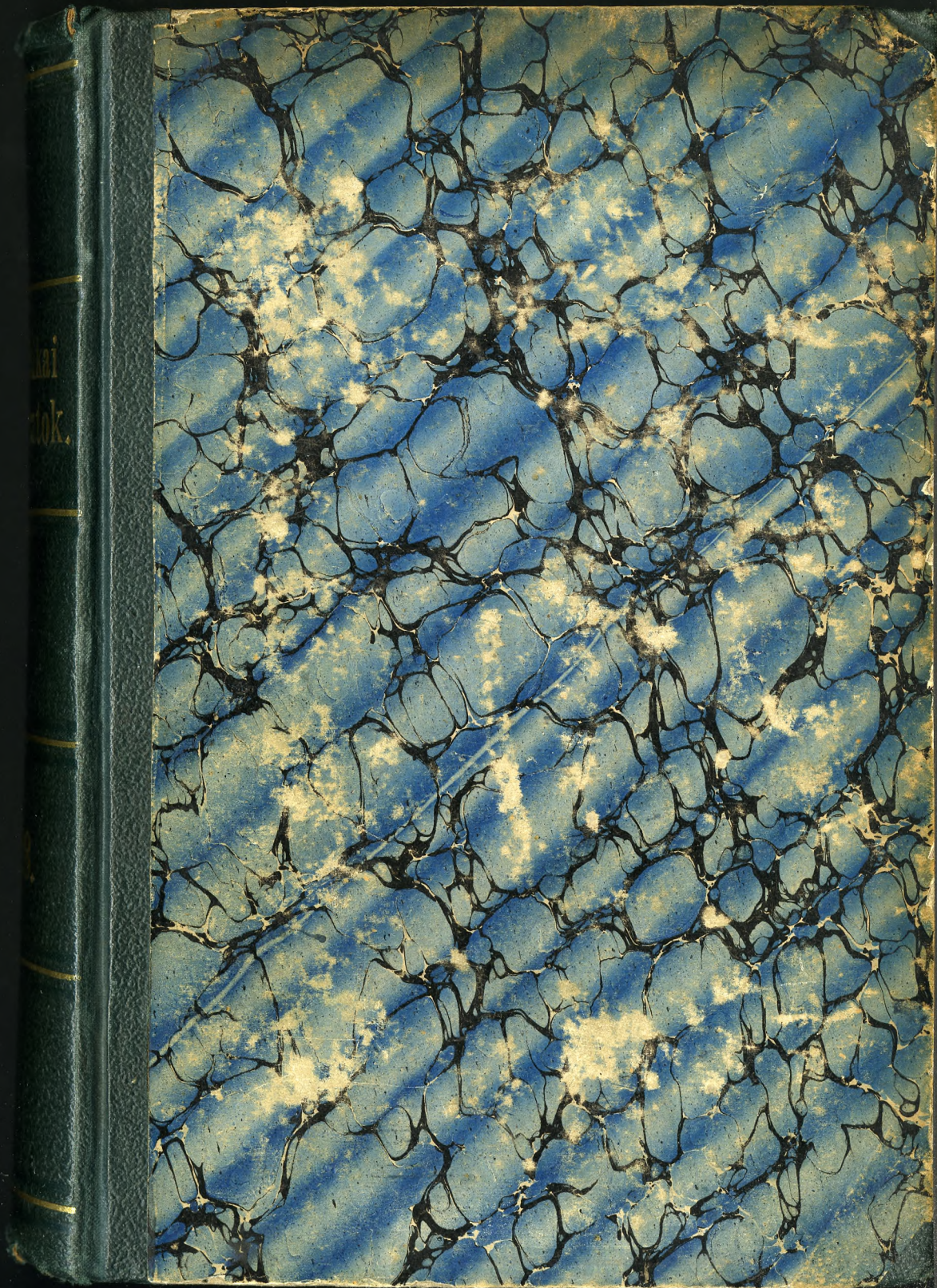

VISSZAPILLANTÁS
HÉT ÉVI
ÖNKORMÁNYZATUNKRA.

(Br. Kendery Sándor.)

Motto: Nemes, de teljes
önlabunkon állai,
Madách.

13.

28
196

Dr. BALLAGI GEZA.

VISSZAPILLANTÁS HÉT ÉVI ÖNKORMÁNYZATUNKRA.

A kielégített vágyak: megelégedést; a csalódások, füstbe ment remények: lehangolást, elégedetlenséget okoznak, úgy az egyén-, mint nemzeteknél is; és nézzünk végig Szent István birodalma térein, völgyein, hallgassunk ki szegényt és gazdagot, földmivelőt, iparost, kereskedőt, Kárpátoktól Adriáig és bizonynyal azon meggyőződésre kell jönnünk, hogy Magyarország 15 millió lakosa között — kivéve az állam hivatalnokai egy részét, kivéve belpoklos közmunka vállalkozóinkat és kivéve a Deák legközelebbi környezetében sütkérező néhány vaskalapos hazafit — ugyyszólva senki megelégedve nincs az ügyek folyamával. És eme jelenség magyarázata — alázatos véleményünk szerint — egyszerűen csak abban kereshető: mivel a nemzet leghőbb vágyaiban, legforróbb óhajaiban csalódott és nemzeti önbizakodottsága, kormány- és parlament miserabilitása által önismeretre jutván, szomorúan gyonja magának és jobb lelkiismeretének nem is vélt gyengeségeit, tehetetlenségét, morális gyávaságát. Hitte a nemzet java — és némileg saját csekélységünk

is azon meggyőződésben vala — hogy mult elmaradottságunk, indolenciánk, szegénységünk inkább sorsunk mostohaságának, mint saját hibáknak tulajdonítható; hittük, hogy: ha mi valaha, a magyarok istene hatalmas és csodás szava által, hivatva volnánk országot alkotni, nemzetet regenerálni és a maradéknak jövőt teremteni, talán túltennénk Európa minden nemzetén s menten az angol önzéstől, a német pedanteriától, a francia könnyelműsegtől: seitha energia és keleti ravaszsággal tudnók kettő vágni, vagy kifejteni sorsunk és állásunk gordiusi csomóit.

Mindezeket csak hittük, most már meggyőződünk 7 évi tapasztalás után, hogy ezen rövid idő alatt több kárt tudott nekünk — saját alkotta — magyar kormányunk tehetetlensége és negyed telek s 8 forint censussal választott parlamentünk tenni, mint egy három százados török zsarnokság, vagy a nyomasztó osztrák kényuralom; megtörvén a nemzet legjavában szervének éltető rugóját: az önbizalmat, meg szelleme legbecsesebb kincsét, reményét a jövőben, s halomra döntvén minden becsületes állam épületének legerősebb oszlopait, a tulajdonjog fogalmát és a tisztességesség érzetét. Ezen nemzeti kincseknek — és nem azon néhány rongyos millió s azon pár év — elfecsérlésével vádolom én önöket a nemzet előtt, tisztelt képviselőház és kormányon ülő urak!

Ugyanis lássuk mikép vette át a 67-diki kormány az igazgatást az absolutismus kezeiből, és mit és merre haladtunk azóta? Az absolut rendszer a politikai igazgatást vitte vas-kézzel, erőszakosan, drágán, de rendszeresen és a nemzettest kezdette rendre megszokni — minden ellenszenve mellett is azt — hogy a kormány szavának engedelmeskedni kell, és volt közigazgatás olyan a milyen.

Igazságkiszolgáltatásunk rossz volt, lassu és drága és — hol nemzetiségi kérdések voltak belevegyithetők, ott — részrehajló is.

Nevelésügyünk egészen parlagon hevert és erre — akkori kormányzatunk — a hol tehette, igyekezett bénítólag hatni, a vidéki, egyéni és felekezeti törekvésekkel szemben; de minthogy egy kormány sem elég arra, hogy mindenütt jelen legyen: a hol figyelmét kikerülhettük, ott volt üdvös eredmény is fölmutatható.

A státus fináncziái hatalmas lépésekkel haladtak a ruina felé.

A társadalmi-, köz- és irodalmi élet hideg, merev, hallgató közönybe süllyedve, országszerte kihálva látszott lenni.

Igy nézett ki Szent István birodalma, midőn 67-tel felsütött számunkra is a parlamentáris öngazgatás napja, midőn mindnyájunk hő vágyát egyszerre reménysugarai aranyozták körül: biztatva, hogy a közeljövő mind az elősoroltakat jóra — üdvösön változtatandja meg.

Feledé azt a nemzet túlnyomó nagyobb tömege, hogy a parlamentáris igazgatás sem magus vesszeje, mely természetfölötti csodákat tudjon teremteni és hogy a leg-szebb napfény ép úgy nevelhet burjánt és bozótot, mint nevelhet arany kalászkodat.

Tehát lássuk sorra, ezen égető kérdéseken mi változás történt azóta és minő irányban.

Közigazgatás.

Politikai igazgatásunkat a központban kezeli azóta a felelős kormány, a vidéken az újon szervezett megyék, a parlament által megszabott irányban és törvények szerint.

Igazgat is a független felelős magyar miniszterium nagy szorgalommal, jó és rossz, okos és hóbortos rendelkezések özönét bocsátva ránk az esetleg tarkaságával; és ha állana az, hogy sok rendelkezés rendezett állapotokat eredményez: akkor mi rég a legrendezettebb állam volnánk „Tiszán innen, Tiszán túl.”

De, ha tekintjük ezen szapora igazgatás eredményét, mit találunk? azt, hogy rendelkezni ugyan — úgy a hogy — rendelkeznek eleget; de a kik engedelmeskedjenek, azoknak száma vajmi kevés!

Csekély vélekedésünk szerint nem engedelmeskedünk — részint — mert annyi már a rendelet, hogy a hivatalnokok kilencztizedéről maguk sincsenek értesülve és oly gyarló, hogy: ha a fennmaradó egytizedet is rajtunk végrehajtanák, csak annál rosszabb lenne nekünk: következőkép az illetők kommoditás és humánitás kívánalmának tesznek eleget, ha nekünk ezt is elengedik; továbbá — nézetünk szerint — hajlandók vagyunk — oppositonalis véralkatunkat is számításba véve — a nem-engedelmeskedésre még azért is: mivel reszkető hang előtt meghunyászkodni nem szokásunk — még, ha okosat mondana is! és ha esdő kezeiket ő excellenciáik reszketve

nyújtják az én jó magyar népem felé, kérve őt a törvény tiszteletbentartására: lehet, hogy gúnyosan krajezárt nyomnak bele; de sem respektálni őket, sem engedelmeskedni nekik, bizonyára nem fogunk.

De, kérem szívesen, hogy is lehessen — egy kormánynak engedelmességet várni és követelni, mely szemeink láttára fél a horvátoktól, nem bir az oláh pronuntiamentosokkal és mint nagy hatalommal transigál kormánybiztsai által Mileticscsel, kinék — nem tudom — őrség gyanánt van-e egy szál inasa; de azt tudom, hogy nincs 800 ezer katona háta mögött, mint kormányunknak; gyávaság! gyávaság!

Egyedül képez kivételt kormányunk ezen modoru eljárásai alól a sorozás és adóbehajtás, ezen két ügyet katonai pontossággal és néha muszka szigorral képes végrehajtani; nóde vigasztalásul annyit erre is mondhatunk, hogy a boldog emlékü becirkerek tudtak e részben is annyit, mint ők. Ez hű photographája miserabilis központi igazgatásunknak, ha ugyan — az, a mi van — annak lenne nevezhető.

És most térjünk át a megyékre, melyek nem kevésbé könnyű és hálás terei a kritikának, mint a központ. Megyéinket ellátta kormányunk — kevés kivétellel — magához hasonló energiájú és kapacitású főispánokkal és összealkotta Tóth ő excellenciája úgy, hogy azok most egyébre absolute nem valók, mint a sorozást végrehajtani és decreditirozni minden tisztességes ember előtt a megyei öngazgatást. Ugyanis megjelenvén a megyeszervezésről hozott törvény, már akkor azon álaazatos vélekedésben valánk, hogy az egy nevezetes organikus hibával született — missgeburt, melynek hiába igyekezett ő excellenciája 100 paragraphusból oldala mellé

dajkákat állítani, mert gyűléseinek összealkotása bizonyára idiottá teszi azt. És most lássuk minő organismus az, melylyel akkori belügyminiszterünk a régi megyét helyettesíteni és a megye összeférkőztetését a parlamenti felelős kormányval kivinni szándékozott. Fele az új megyei bizottmányoknak áll a legnagyobb adófizetők-ből, egyenként és személy szerint; fele pedig a követválasztók választottjaiból: tehát honoráltatik a vagyon és a numerus, összevegyítettik a két végső pólus; megye helyett egy oly mixtum compositum adatott, melynek fele a legmiveltebb osztályból áll, míg másik fele minden átmenet nélkül a suffragium universale szélén álló követválasztóink által szemeltetik ki.

Ime az új megye, eme modern minotaurus!!

És — ha szabad kérdenünk — mi okon kell egészen kimaradnia ezen gyűlések soraiból a közép falusi nemességnek, a magyar gertrinak függetlenségével és — normális időkben — kissé makacs conservativismusával? és mi okon kellett kimaradnia intelligens honorationainknak félénk, ravasz radicalismusokkal? És mi vihette belügyminiszterünket arra, hogy ezen erős használható elemek helyett, ellát minket jövő gyűléseinken fele részben nagy birtokosokkal, kiknek nagyon kis része fog azokon rendesen megjelenni, már csak azért is. mivel egy nagyobb állású egyén viszonyainál fogva a világgal számtalan obligóban áll és gátoltathatik a gyűlésekbeni részvétele. És ellát hajdani belügyminiszterünk minket — teljes fele részben — tökéletesen hasznavehetlen, a miveltség legalsó fokán álló tömeggel. Ugyhiszem azért, hogy az illetők a politikából elemi oktatást tőlünk nyerjenek! mert azt csak nem hihette, mikép ezek szellemi tehetségeikkel megyéink dicsőségén és hazánk javán igen nagyot lendítsenek?!

Na, de ha tagadni merjük is ő excellenciájának alkotásbeli ügyességét, legalább meg kell hogy hajoljunk azon generositás előtt, melylyel a megyegyűlés tagjai számát kimérni kegyeskedett és azoknak teljes haszonvehetlenségére ez teszi föl a koronát. Ugyanis határozott meggyőződésünk az, hogy nincs hazánkban olyan megye, melyből 400—600 annyira higgadt egyént lehessen összegyűjteni, kikről — ismerve nemzetünk vehemens véralakatát és kulturális fokát — à priori ki ne lehetne mondani, mikép, ha érdekesebb tárgy fordul elé, veszekedésre igenis, verekedésre okvetetlen; de higgadt tanácskozáásra ily numerusban képtelenek. Ki ezen állításunkat hajlandó volna kétségbe vonni, tekintse meg 400 tagból álló parlamentünk gyűléseit, és adja meg nekünk, mikép ottan is — ugy a mult, mint a mostani ülésszak alatt — nem egy jelenet jött elő, melynek megörökítését nemzeti büszkeségünk a jelenkor fotografjainak szívesen elengedi. És, ha ez csak némileg is áll a parlamentről, mit várhatni egy megyétől, melyet jelen szerkezete az országgyűlésnél nagyobb számu képvisellel boldogított.

És vajjon nem épen a numericus nagyság oka-e azon újonnan kifejlődött közönynek, mi megyéink gyűlései iránt mutatkozik? erre nézve utalunk egy oly közös és mind csekély részekből álló birtok birtokossági gyűléseire, melyekre rendszeren az elnökön, jegyzőn és kezelőn kívül, alig szokott valaki megjelenni — fiat consequentia!

Tudjuk mi azt, hogy csak kiváló geniális szellemeknek adatott (kik közé, ha ő excellenciáját nem sorozzuk is, ezzel, reméljük, személyes sérelmet rajta el nem követünk) bármely helyzetnek áttekintése után föltalálni a legjobb utat és irányt kitűzött céljaik felé. Mi más ha-

landók körültekintünk és a történetesen előttünk levőhöz hasonló helyzetet, körülményeket keresünk, tanulmányozzuk azokat és copisáljuk a mások által abban követett, leghasznosabbnak látszó eljárási módot.

Alig lefolyt történelmünk lapjain, ha csak pár évet visszafordítunk, találunk több — tán nagyon is sok — próbák nyomára és köztük lelünk egy megyeszervezési kísérletet is, mely az ország legsanyargatottabb részén, Erdélyben 1863-ban legmegátalkodottabb elleneink által léptettetett életbe és mely — minden általunk eddig észlelt megyei gyűlekezetek között — a czélnek leginkább megfelelő eredményezé, ama mostoha körülmények között nemzetünk és a civilisatio minden érdekét teljesen képes lévén védszárnyaival oltalmazni meg. Ugy hisszük, mikép fölfedezésére csak olyan formán találtak rá Schmerling és Nádasdi — ama kor primo amorosoi — mint a férget kereső tyúk, mely esetleg épen gyémántot kapar ki. S arról is meg vagyunk győződve, hogy: ha Schmerling lovag és Nádasdi gróf eredményét csak távolról is sejtik vala, ama szervezet hamarább a kandallóba, mint az életbe repül; de már akárhogy is történt, ők azt életbe léptették — úgyhiszem — miserabilitásból és az szolgált az erdélyi részeknek mentő-horgonyul a legkényesebb időkben.

Ez összealkotás a legegyszerűbb és lehetőleg méltányos érdekképviselő vala, melyben a virilis szavazatokkal körülbelől a honoratiorok és a középbirtok választottjaival a helységek küldöttei voltak számszerinti egyensúlyba állíthatók. És ez — alázatos nézetünk szerint — a jelen összealkotásnál kétségtelenül sokkal helyesebb, méltányosabb; s azokra nézve, kik jónak látják a demokrat színek után kapkodni, sokkal kielégítőbb is kell, hogy legyen, mivel tagjainak több mint három negyede

nyeri helyét választás által el. Továbbá a gyűlések a mostaniaknál, számra sokkal csekélyebbek voltak; ugyanis 2000 lélekre alig esett egy bizottmányi tag, mi szemünk előtt csak is előnynek tekinthető.

Újból is, ha ő exciája annál jobbat, eredetit kifőzni nem tudott, kár volt — ha mástól nem — bár Nádasdi gróftól nem tanulnia; ugyilehet, neki becsületére s nekünk hasznunkra válhatik vala e tudomány! míg így a megyék tökéletesen tönkre téve vannak.

Avvagy nem volna-e lehetséges a béke-birói-szerkezet behozatalával — valamint Angliában van — azokból alkotni össze a megyei gyülekezetet; no de, természetes, ekkor a megyék színe-java gyülekezvén oda, ez összetétel a magyar democratia üvöltő szellemével cseppet sem volna azonos, s ez, kivitelében, nálunk kétségtelenül roppant akadály.

Törvénykezés.

Ha közigazgatásunkról nem igen nagy dicsérettel nyilatkozánk, mikép fejezzük most méltánylásunkat igazságszolgáltatásunkkal szemben ki. Azon igazságszolgáltatással, melynek égidje alatt a per tenyész és soha véget nem ér; azon igazságszolgáltatással, melynek behozatalával a becsületesnek elismert Horváth Boldizsár boldog emlékü minisztersége alatt: több kárt tett e nemzetnek és országnak, mint egy tuczet gazember, vagy néhány kikiáltott ellenségünk összevéve.

Ugyanis — alázatos nézetünk szerint — egy justis miniszternek egészen más és messzebb kiható következtetések hibái, mint bármely más szakminiszteré; mert, ha p. o. a közlekedés épített egy rossz irányu utat és pár milliót rossz számítással kivetett, ezt más vállalatja — mely nagyobb szerencsével volt megfigyelve — könnyen pótolhatja; vagy: ha a közigazgatás ad ki egy meg nem gondolt rendeletet, ezt visszahúzhatja bármely perczben, az addigi viszonylag csekély kárral beérvén; de ha irányt téveszt a justitia, az azon alapon indult perek, az az által összezavart jogviszonyok mindmegannyi kigyótozás fognak kikelni évek hosszú során, ha a rosznak talált rendelkezés rövid idő alatt meg szüntettetik is; és egy pár igazságügyi vétség képes összezavarni évtizedekre egy egész országban a jog egészséges fogalmát s generációkat ennek nyomorékjává tenni.

1867-ben átvettük az abszolút kormánytól igazságszolgáltatásunkat, mely pedans, hosszú és drága volt; oly emberekkel, kik részint a megvesztegethetlenségnek sem voltak példányképei, részint nem is voltak hazafiak. Önkormányzatunk első éveiben választottunk magunknak törvényszékeket, melyek Magyarországon az országbirói értekezlet szabványai és Erdélyben a már meglevő paragraphusok értelmében holmi gyarló igazságot $3\frac{1}{2}$ millió kiadásunkért szolgáltatnak nekünk; nem volt bizony ez is valami jeles, de mostanról tekintve az időt, mégis csábitólag mosolyg felénk. Ugyanis ekkor látta Horváth — akkori miniszter — eljötnék az időt, teoriáival végig verni justitiánkon. Kimondatott a birói elmozdítatlanság, hogy bíránk függetlenek legyenek és követhessék kizárólag jobb lelkiismeretük sugallatát; fölemeltetett fizetésük 2, vagy 3 annyira, hogy az anyagi szükségstől is függetlenekké tétessenek és válogathassunk a képesebb erők közül. És eme két — magában helyesnek látszó — változtatás mi eredményekkel örvendeztetett meg országszerte? Dicséret a kivételeknek, lettek bíróságaink nem függetlenek, hanem elbizakodottak s justitiánkban a bürokratia undok képével áll szemközt velünk. És nagyobb fizetésért ép azon erőkkel rendelkezünk, kik kezünknel voltak azelőtt. Továbbá: behozta — ugyancsak ő exciája — az ő új perrendtartását, melynek legió paragraphusai között tökéletesen elveszett nálunk még csirája is az igazságnak, s mely mellett, ügyes ellenféllel szemben, per véget nem ér. És behozta az urbéri rendezésekről szóló szabályrendeleteit, melynek egyes részei határozottan petroleummal vannak parfümírozva; és mindezekkel tökéletesen sikerült ő exciájának hazánkban a — különben sem nagyon erős — tulajdon tiszteletet

és jogfogalmat agyon újítani. S hogy a nagy mű tökéletes legyen, néhány száz kinevezéssel is boldogított — ugyancsak ő exciája — hazánkban ország-zerte példabeszédessé vált szerencsével válogatva, szép művének tovább fejlesztésére embereit.

És mind e csoportos boldogságnak — mit tartalmaz eme magyar justitia — évenként 12 millió forint lefizetése mellett jelenben már szerencsés birtokosai vagyunk; mely mellett igazságkiszolgáltatásunk nem jobb, mint Albániában; de legalább több perünk van, mint Európának tán összevéve. Hála neked dicső miniszter és még dicsőbb parlament!

Röviden összefoglalva igazságkiszolgáltatásunk mód-talan lassu, módtalan drága a feleknek és határtalanul sokba kerül az országnak; de legalább aztán rosz, rosszabb, mint valaha!

És, ha szabad kérdenünk, mi vihette reá eddigi justice minisztereinket, hogy mindenféle — bő paragrafusokkal díszített költséges — igazságügyi rendezést próbálnak velünk; de azt, mi a parlamentáris constitutionálismus hazájában kezdettől fogva életben és gyakorlatban van, az ez ideig — bár nevét többször hallottuk emlegetni — tökéletesen mellőztetett és ez a békebirói intézmény -- ne tessenek megrémülni — nem azon monstrumról beszélek, mely harmad éve Horváth miniszter fejéből ugrott ki, és melynek megjelenése mindazoknál, kik csak úgy ismerik ez intézményt, a hogy azt ő exciája eléadni jónak látta, nagyon kevés simpathiát kellett, hogy ébresszen. És mely ugy hasonlít ahoz, mit Angolországban békebirónak neveznek, mint ő exciája perrendtartása

egy tisztességes perrendhez, vagy mint az általa alkotott justitia az igazsághoz magához.

Nem akarjuk ő exciáját ezzel absolute sérteni; de úgy látjuk, hogy: vagy szemüvege nagyon-nagyon rosszul segített gyengült látási idegein, midőn az angol intézmény szellemét kutatása tárgyává tenni méltóztatott és következőkép ő maga teljesen képtelen vala e rendszer lényegét megérteni; vagy oly kevés tudás- és értelemre becsülte parlamenti és országos közönségét: mikép eléggé együgyűek- és tudatlanoknak hívé azokat arra, hogy készek lesznek bőven vásárolni azon malasztból, mit — éretlen originálitása, vagy meggondolt ravaszsága, kölcsönzött neven — onnan árulni fog, ha justic zsibvásárának ezen bódéjára simpliciter a békebirói firmát bigyeszti fel.

Im de különben van, az angol békebirói intézménynek — csekély véleményünk szerint — két fő vonása az első pillanatra kivehető; az egyik: a gyors és ingyen; a másik: a tisztességes kezekben lévő igazságszolgáltatás. És e kettőt mikép igyekszik egyeztetni a gyakorlati angol? fő-főgondja van, hogy oly embereket válogasson békebiráinak, kik helyt laknak, kik mentől jobb renomban állanak, lehetőleg vagyonosok és jövedelmüket nem rendes foglalkozás által nyerik. A vagyonosságot — alázatos véleményünk szerint — nagyon helyesen — keresi azért, hogy lehetőleg kevés legyen nekik a munkaáldozat; és azért, hogy a függetlenséget látja benne biztosítva; a rendes foglalkozásnélküliséget pedig azért, hogy privát teendőik mentől kevésbé gátolják a köz iránt végzendő munkájuk elintézésében. Nagy gondja van továbbá az angolnak arra, hogy békebiráinak mentől kevesebb valóságos dolguk legyen és azt mentől könnyebb szerrel intézhessék;

igen jól tudva azt, hogy húzamos- és unalmassá váló munkát — az előbb körülírt egyéniségek — pénzért sem volnának hajlandók elvállalni, annálkevésbé ingyen; tehát ezen hatáskört mentől több egyén közt osztja szét és azokat a névaláírásokon kívül semmi írka-firkával nem terheli, lévén minden békebiró rendelkezésére oly qualificatióju egyén, mint nálunk egy falusi jegyző rendes fizetéssel; kinek kötelessége megírni a jegyzőkönyveket, ítéleteket, főlebbezéseket, kérelmeket sat. sat.; úgy vélekedvén az angol, hogy ezen — tiszteletbeli állást elfoglaló — egyéneknek eszükre, becsületességükre, belátásukra a státusnak szükségére lévén, bárki által elvégezhető munka rájuk rovása nemcsak méltánytalan, de azáltal őket üdvös működésüktől elriasztani, a közre káros hatással lenne; míg a most rájuk bizottakat hajlandók lehetnek ingyen is teljesíteni; annál is inkább, mivel az az ingyen tulajdonképen busás fizetéssel jár — alázatos nézetünk szerint — ha nem is kész pengő pénzben, de igenis jól van azon csekély munkásság a békebirák részére honorálva az által, hogy mint ilyenek, tagjai a megyegyűléseknek és teljes hatalmukban áll lakásuk körül tisztességes rendet tartani fenn; mely körülmény mindig leginkább érdeklí a vagyonosabbakat és legnélkülözhetlenebb életszükség a mivelt igényekig fejlődött egyénekre nézve.

Tehát így lévén kiválogatva egyénisége a békebiráknak, most egész nyugalommal bizza rá Angolhon úgy a közigazgatás, mint az igazságkiszolgáltatás legalsóbb részének kezelését; ez utóbira nézve az első főlebbviteli forum lévén, az egyes békebirótól a békebirói gyűlésre és ki innen is főlebb akarná vinni a kérdést, csak is az kezdi el tulajdonképen a hosszú és drága angol pört. És most lássuk mit mutat az eredmény: a

pörök kilencztizede már a békebirónál megszűnik és ez természetes, ha latba vetjük azt, hogy az egyének a főnnebbiek szerint lévén megválogatva, a pörlekedők előtt mily nagy súlylyal kell, hogy birjon, már első birájának véleménye is; a békebirói gyűléshez főlebbezetteknek, hasonlólag kilencztizede véget ér ott, és így lehetséges, hogy a népes és roppant forgalma által annyi érdeksurlódásnak kitett Anglia, a mieinkhez képest, magasan fizetett biráival justiciájára félannyit ad ki, mint magunk. Ezen elősorolt békebirói rendszer behozatala ellen lehet nálunk — úgy hisszük — egy tekiutetbe vehető kifogás; és ez abból áll, hogy sok helység van hazánkban, hol emez állásra qualificált egyén egyáltalában nem találta-tik és ez valóban igaz is; ily helyeken — akázatos nézetünk szerint — azon jegyzőre kell az egész békebirói teendőket bízni, kinek tulajdonképeni hivatása csak a békebiró melletti segédkezés lenne más körülmények közt; természetes ezen helységek okvetlenül rosszabbul lennének justiciájukkal, mint a többiek; de határozottan merjük állítani, hogy a mostaninál azoknak is jobb volna állapotjuk. Ugyanis tegyük fel azt — mi tekintve a 19-ik század második felének nálunk uralgó szellemét, igen könnyen megeshető — hogy az így felhatalmazott jegyző, békebirói hatalmával netalán visszaél, zsarol és önkénykedik; de két dolog van mi elővigyázóvá és a rosszban mértékletessé kell, hogy őt tegye, t. i. az, hogy tőle az ügyek a békebirói gyülekezetre felebbeztetnek, hol mégis független, becsületes emberek többsége fog fölötte revisiót tartani és hogy neki, mint jegyzőnek, állása nem örökös, mint a mostani justic hivatalnokoké; de oly csekély és gyenge, mikép egy ily hibája, hivatala elvesztését könnyen vonhatja maga után. Továbbá: nézzük és

mondjuk el egész őszinteséggel, hogy azon nagy, vagy kis paraszt helységek most minő állásban vannak s mit kell földadniok azért, mit a mi tervünk nekik a jövőben ígér. Jelenben — dicséret a kivételeknek --- lopja őket a falusbíró, a jegyző, az útbiztos, a szolgabíró, a collector, az adóvégrehajtó sistematis és ha törvényszók elébe megy a dolog, ott még hozzájárul saját — rendesen zúg — ügyvédje is sat. sat. Kérem szeretettel, ez állapottal szemben csupa boldogság még az is, ha egy ily falunak jövőre csak egy rendes tolvaja lesz.

És végre, ha tekintetbe vesszük, mily közel állt népünk fölfogásához ez intézmény, ugyanis parasztságunk első foruma volt — 48 előtt — földesura, innen mehetett némely ügy — mi ott el nem igazodott — a tridiale forumhoz, úri székhez sat.; tehát ott volt előtte csaknem a helytt lakó békebíró és a békebírói gyűlés hasonmása, úgy, hogy ez — népünk szeme előtt — bizonynyal semmi radicalis változásnak nem tűnt volna fel, mi mindezenesetre csak is előnynek tekinthető.

Két sorban fejezve ki ajánlatunkat, justiciánkat illetőleg, kívánunk békebiróságot angol elveken és moderban; kívánunk a perekben közvetlen egyszerű szóbeli eljárást, az első két forumon ingyen; ki kívánjuk mondatni azt, hogy p. o. 100 frton alóli per — mint bagatel ügy — a békebírói két alsó ítéleten felül nem vitethetik; és óhajtjuk leszállíttatni justice költségeinket 3 millióra, mely summa bizonynyal untig elég, ha Anglia hattal beérheti, tekintve pénzünk értékkülönbségét ott és hazánkban. A mi pedig a Horváth hajdani miniszter által készített békebirósági tervczetet illeti, arra fölöslegesnek tartjuk szót is vesztegetni, csak is annyit említünk belőle, mikép az ingyenes békebíró alája rendelte legalsó justice közgeinek

és két, vagy három fajta protoculum vitelével tisztelte meg, mit felelősség terhe alatt „a jour-“ tartani köteles; és ezen hivatalra akarta Horváth ő exciája — úgy hiszem — az ország színe-javát, mint Angliában, összegyűjteni. Simplicius napján született badarság!

Különben, van szemünk előtt két hihetőnek látszó magyarázata annak, hogy miért kerülgette ő exciája a valódi békebirói intézményt, mint macska a forró kását; ugyanis, akkor elmarad oly nagy passióval tett kinevezéseinek négyötöde és hely nélkül marad, több ezer — szívéhez közel álló — juris doctor, kik most pompásan elhelyezve vannak: ez is lehet ok; hasonlókép — és nézetünk szerint ez a fontosabb — ismeretesekek ő exciája demokrat hajlamai — mit mi mindig hajlandók voltunk demagogiának tartani — és úgy hisszük ebből kiindulva, hogy nem tartotta volna politikai irányával megegyezőnek azt, ha a békebirósági intézmény behozatalával — az általa nem nagyon kedvelt — birtokos nemesség súlyát — különösen a vidéken — oly mérvben gyarapítja; és alázatos nézetünk szerint: „hier liegt der Hund begraben.“ De engedjen meg exciád, ha nekünk nem demokrat justicia; de jó és gyors justicia kell, lehetőleg demokrat árért.

Népnevelés.

Kétségtelenül Pál czár az oroszok civilisaczióját tűzte ki czéljául akkor, midőn sbirrei országszerte hú alattvalói hosszú kabátjából spencert csináltak és állaikat megmenték azon hosszú szakálltól, mely urok és czárjok szemeit megbotránkoztatá, mint vandal viselet; igenis, Pál czár civilisálni törekedett, csak hogy ő felsége, véleményünk szerint, két dologban kissé tévedett, t. i.: midőn a szakáltalanságot műveltségnek vette és azt hívé, hogy erőszakkal, civilisacziót lehet teremteni. És mi magyarok — ő czári felsége példájára — vajjon nem épen azon úton akarjuk-e bevarázsolni Szent István népeit a nyugati civilisatió keretébe, kiállítván tanfelügyelőinket, iskolatanácsosainkat szolgabíró és falusbíró segédlettel, hogy betereljék népünk minorennis részét azon akolba, mit iskola czimén tisztelni tanult az, ki nem ismer és nem tudja róla, hogy minden tiz esetből kilenczszer oly ember kezelése alatt áll, ki úgy tanítani, mint tanulási kedvet ébresztetni, képtelen.

És ezen hatalomszóvali civilisátorkodásnak eddig mi eredménye mutatkozik: némely nagyon ritka helyütt divattá vált a kissé szorgalmasabb iskolajárás, és ez, hihető, fog tartani, míg e divat szeszélye újból változik; országszerte pedig nevelésügyünk, de csak egy árva betűvel sincs a multinál elébb, mind a mellett, hogy csak tanfelügyelőink a státusnak felényi összegébe állanak,

mint megyei főispánjaink, és mind a mellett, hogy köz-
igazgatásunk némely erőlyesebb hivatalnoka — civilisá-
tori zelussában — sorra járja a helységeket, kinutattatja
az iskolaköteles — és iskolából elmaradott — gyerme-
keket; szülőiket, kik esetleg mindig a legszegényebb,
elesettebb emberek — megfenyíti pénzbírsággal, mit ren-
desen nem lévén miből fizetniök, az illetőket megzáló-
goltatja — úgy lehet — holnap eledelét, vagy ruha-
neműjét, vagy dolgozóműszerét vévén el a családnak sat.
Már most bátorkodom kérdeni: mód-e ez arra, hogy a
tanulás, iskolázás iránti kedvet fölébresszük népünkben?
mód-e az arra, hogy rászorítsuk a gyermekek iskoláza-
tására — minden kegyetlenségünk mellett is — azt, ki
a mindennapi szükséggel küzd, ki télen gyereket nem
tudja a kijáráshoz kellő ruhával ellátni, és ki kitavaszodva,
kénytelen kis fiát a bárányok, vagy libák őrzésére hasz-
nálni föl: mivel ezek segítik a napi szükségekkel való
megküzdésre, míg a legjobb iskolában sem osztnak ke-
nyeret; bizonyára nem! és százszor nem!!! és valamint
Pál czár erőszakoskodása hosszú kabátban és civilizálatlan
hagyta Muszkaországot: ép úgy a mi erőszakoskodásunk,
ha más útra nem térünk, tanulatlanul hagyja népünket,
úgy a szőke Duna mentében, mint északi hegyeink között.

Eddigi népnevelési törvényeink és eljárásunk igen
érdekes olvasmányt képeznek minden gondolkodó emberre
nézt: megbámulhatja bennük egész sorát a halva szüle-
tett theoriáknak és monumentális megtestesülését az in-
praktikus jó indulatnak; de azt ép észszel senki ne várja
tőlük, hogy a cultura ígéretföldje felé — de csak egy
nyommal is — közelebb vezessenek.

A tehetősebbek ezután is, mint eddig, el fogják
jártatni gyerekeiket kényszer nélkül az iskolába, mert

minden szülő rendelet nélkül is gyönyörködik — sokszor maga sem tudja miért — hogy fia több legyen az apjánál; a szegényebb nem fogja iskoláztatni, valamint eddig is nem tette azt; a felnőttek oktatása pedig — mely mint újság — kíváncsi hallgatókat — némely helyütt — tudott eddig gyűjteni, elenyészik, mint a buborék, mi-helyt azon meggyőződésre jönnek az illetők, hogy az ez-előtti ünnepnapok — bár káromkodással vegyes, de — humorral fűszerezett conversációja kellemesebb, mint eme morális böjti prédikációk.

Nem akarjuk ezzel mondani, hogy a státus a — jövőjére nézt — főfontosságú nevelésügy pangását közönyösen nézze; sőt határozottan maga iránti bűnül rónók föl neki azt, ha pénzét és hatalmát — ott a hol szükséges az — megvonná annak segítészésétől; leghatalmasabb eszközei a cultura előmozdításának, mindig egy életrevaló állam kezei közt vannak, s ezekkel hathatósan élni, kormány és parlament hivatásához tartozik.

Nézetünk szerint a vagyon a cultura legerősebb és mondhatni egyetlen apostola; és nincs-e a közvagyonosodás előmozdítása — első helyütt mindig — egy erélyes és eszélyes kormány kezébe téve le? minden ember fölőlségéből oktat és tanul: ez általános szabály; e szabály ellen — ha vannak példák — azok csak is dicséretes kivételek gyanánt tekinthetők. Ki az élet mindennapi gondjaival küzd, az maga nem tanul és családjá fönntartásának terhét — taníttatási költségek czimén — bármi kevéssel sem hajlandó tetézni; ez nagyon is természetes; nevedekjék csak a vagyonosodás és jóllét anyyira, midőn az emberek nagyobb része viszonyos fölőls-

leggel rendelkezik: nem szükség akkor sem kényszer, sem rendelet arra, hogy iskoláink megteljenek; akadhat ugyan akkor is — imitt-amott — ezerből egy szülő, ki a tanulást fölöslegesnek fogja tekinteni, s nem lesz hajlandó gyerekeit taníttatni; de arról jót állunk, hogy azt az egyet sem szolgabíró, sem falusbíró, vagy tanfelügyelő nem fogja a jelenben is arra kényszeríteni tudni, hogy családját taníttatásban részesítse; hanem megmarad a jövőben is balfelfogása mellett és lesz családja ritka kivétellé az iskolázott közönség között. Továbbá előhaladván egy helység, vagy környék vagyoni állapota, képes lesz ez magának — a mostaniakhoz képest — magasan és jól fizetett tanítót, vagy tanítókat tartani és a helyett, hogy most alig kap egy-egy nyomortól üldözött egyént, pár száz forintjáért — kinek igen sokszor bármi hasznát is venni képtelen — akkor majd rendelkezhetik értelmes, szakképzett emberekkel, kik képesek tanítani és tanulási vágyat kelteni.

Tehát első helyen kötelessége a kormánynak és parlamentnek — nézetünk szerint — a nevelésügy érdekében is előmozdítani a vagyonosodást, jó belkormányzat, jó közlekedés, jó justitia sat. sat. által; és levenni protegálva nyomasztó és önkényesen tutorkodó kezét a népnevelésről s magára hagyni azt; teljesítse csak a kormány ebbeli kötelességét erélyesen és semmi félelem, hogy népünk el ne haladna azon a vert úton, melyen minden vagyonos köznép el szokott jutni a neki szükség cultura magaslatára.

Csekély vélekedésünk szerint a vagyonosság az, mi fölöslegéből cultur-czélokra fordíthat: az egyesek nagyravágyása, haladási óhaja, tudvágya kielégítése azon sarkantyuk, mik egy társadalmat a tudományok terén elő-

haladásra intenek, és e törekvésében serkentőül, igen helyes — a hol található — egy buzditó irodalom és nyomatékos napi sajtó s egy hatalmas ez irányban működő közvélemény sat. sat. és bizonyosan jobban elvégzik — minden tekintetben — az elősorolt társadalmi tényezők a népnevelés nagy munkáját, mint bármely hatalmas alkotmányos, vagy nem alkotmányos ukázok; csak bátran magára hagyni a társadalmat, mely vagyonosodni kezd, fölszabadítani mindenkit tanításra és tanulásra, csak is a policziális fölügyázatot tartván fönn magának az állam; ha van vagyon, lesz privát és köztanintézet, és jó fizetésre lesz iskolatanító quantum satis; példa erre Amerika, hol egy státus népnevelési intézet sincs és legtöbb ember tanul számtalan okos és oktalan iskoláiban; de elvégre is tanul sokat és a nép összesen tud is sokat.

Továbbá: megmarad mindezeken felül az állam terhére, oly nagy és költséges intézetek fölállítása, melyeket sem egyes községek, sem megyék, avagy vidékek helyesen létesíteni nem képesek, mint p. o. országos egyetemek, katonai tanintézetek, tanítóképezdek, muzeumok sat. sat., ezeket természetesen az állam kell, hogy fölállítsa országos alaptól és rendelkezze felettük czél-szerűen.

Rövidbe foglalva, az ifjuság nevelésére egy szabad állam teendői mindössze a következőkben összevonhatók: a vagyonság lehető előmozdítása, tökéletes tanszabadság minden állami beavatkozás nélkül, az egy policziális felügyázat kivételével, magasabb tanintézetek létesítése.

A felnőttek oktatására térve át, mely oly rövid és diectelen pályafutása után a kimúlás végperceit éli jelen állapotában: az eddig divatozottól egészen eltérő nézeteket legyen szabad kockáztatnunk; ugyanis azt tartjuk,

hogy ha felnőtt ember tanulni akar — mi bizonynyal sokszor és sokunkkal megtörténhetik — az fölfogja a státus közbejövetele nélkül is találni emberét — vagy hol tanszabadság van — intézetét, a kitől, vagy a melyben a neki szükséges tudást megszerezni képes; és erre nem szükséges számára a státus, mint főkisdedóvó.

De van igenis pár nagyon fontos módszer az állam kezében, melylyel a felnőtteknek ő, és csak ő egyedül tud és tudhat bizonyos igen czélszerű tudományos tételeket és morális elveket bemagoltatni, és melyek helyes és erélyes használatával képes a tizparancsolat nagyobb részét hamarább átültetni az életbe, mint bármely tökéletes paedagóg; és melyek segítségével humanitarius és jogi elveket sebesebben lehet terjeszteni, mint melyre a vallásosság legbuzgóbb századában egy fanatikus hittérítő csak számítani is mert volna valaha; és e hatalmas bűverő az állam kezében a jó és gyors justitia és jól kezelt közigazgatás. E kettő az, mi emberileg, de szigorun, igazságosan kezelve, a köznép tömegét megtanítja a bűnőktől őrizkedésre s más vagyonának, jogainak és személyének tiszteletbentartására; s ezáltal abstract humansticus és jogi tételek holt betűjét — habár azokat ékes szavakban elmondani képtelen lenne is az illető — de gyakorlat által ülteti a pezsgő életbe át.

És végre: nagyon természetesnek találjuk, ha lesznek sokan, kik megbotránkoznak akkor, midőn mi a paedagógiát, büntetőtörvényt nyel kezünkben, tömlöcz- és netalán akasztófával akarjuk kezdeni; mind a mellett bátran ki merjük mondani, hogy arra, hogy nálunk a népneveléshez csak hozzá is lehessen kezdeni, a felnőttek oktatása körül előzetesen justitia és közigazgatás meg kell, hogy a magukét tegyék, s eredmény csak ezután önként és a vagyonosodás révén lesz remélhető.

Az állam pedig jól teend, ha azon öt millió évenkénti kiadásból legalább négyet visszatart és ily módóni erőszakos cultiválási próbákra nem fecserli azt.

Pénzügyeinkről.

1867-ben különben sem igen brillianter álló országos pénztárainkat, jobb-jobb embereink a multból, nagy igyekezettel üritették ki, ugyszólva az utolsó garasig és ugy adták át — az akkori pénzügyminiszter — Lónyai Menyhértnek, ki elég önbizalom- és önfeláldozással birt pénzügyeink rendezésének herkulési munkájára vállalkozni, s egyszersmind — segittetve tevékenysége, szakértelme és ernyedetlen hazafisága által — váratlan sikerrel, ugyszólva zökkenés nélkül teremtetten meg az újjá született Magyarország — bár csekély — de jó hitelű fináncziáját. Később a bölcs és elbizakodott képviselő urak — nagyságuk érzetében — játszottak ugyan pár hamis hangot belé e hármonikussá válni kezdő működésbe; de egészben és nagyjából véve föl a most leköszönt pénzügyér Kerkápolyi, még mindig meglehetősen telt kasszáját és tisztességes hitelt vett elődétől örökségképen át. És lássuk most mivé tette ezen modern „en tout cas“ ez a pápai celebritás azóta a magyar fináncziát; csináltunk harmadidén egy 54 milliós kölcsönt roppant rossz feltételek alatt és kötöttünk, alig egy pár napja, egy 150 millióst, még sokkal rosszabb — uzsorásnak mondható — kamatra és zálogul vetők összes államvagyonunkat; e mellett az adóbehajtás folyt olyan szigorral, minővel a török uralomtól fogva még soha, és az országos pénztárak mégis folyton üresek; szóval lejárt Magyar-

ország fináncziális reputációja magát úgy, hogy most versenytársul bátran sorakozhatik Oláh szomszédja mellé.

És vajjon azon több száz millió államvagyon és Magyarország adóképessege, nem nagyobb különbséget ad oláh szomszédunk és saját vagyoni állásunk között azon 200 milliónyi összegnél? bizonyára sokkal nagyobb; és nem is az a 200 millió fölvétele, minek egy része lucrativ befektetésekre is fordított — oka, csekély vélekedésünk szerint, pénzügyünk ily mérvű súlyedésének; de igenis oka ő exciája bizalmat nem keltő, szakavatatlan eljárási modora és gyenge arithmetikai talentuma, mely néha csaknem szédelgővé tette ő exciája különben vas fejét. Ugyanis, hogy csak pár példával illusztráljuk emez állításainkat: tavaly, ajánlata folytán, fölemeltetett a föld- és házadó egy oly országban, hol eme két adónem — mindenki tudomása szerint — már a többiekhez képest szerfölött magas, egy oly országban, melynek ugyszólván egyetlen kincse földbirtoka; ő exciája ajánlata szemünk előtt: megölni a tyúkot az arany tojásért; és midőn ő exciáját ajánlataért több oldalról megtámadák, mi volt a geniális válasz: primo az, hogy ajánlata nem adófölemelés, csak is rectificatio, mely esetleg a réginél fölebb viszi azt; nagyon simplex faja a misticationnak! továbbá, ha jól emlékezünk, a következő — modorához találó — hasonlattal adott eljárására magyarázatot, „ha egy kocsis szekerét majdnem elakadni látja és négyes czugjából már csak egy lova húz, természetes, hogy arra csap, hogy meneküljön;“ és ime bámulatos, senki sem akadt, ki megkérdezte volna ő exciájától, hogy akkor, midőn semmi viszontagság nem érte szekerét, nincs háboru, az út sima, lapos; miért méltóztatott minden lovát, ez egyen kívül, tönkre hajtani? vagy ha úgy

áll csakugyan a dolog, ideje önismeretre jutnia és ott hagyni kocsisi állomását s azt inkább a kukta surczával cserélni föl; s nem jutott senkinek eszébe megkérdezni, hogy ő exciáik minisztereink, ezen egy — jónak elismert lovukat — mivel abrakolják (hogy mindezen magas hasonlatnál maradjunk) arra, hogy az a státus szekerét még huzamosan húzni képes legyen? Ezen kérdésre ő exciája — kérdésen kívül — mint egyenes ember, avval felelt volna; jó szolgálat fejében ellátjuk őket mentől hosszabb, drágább és több veszteséggel összekötött, véget nem érő, segregationális és commassationális pörökkel; kényelmet s hasznót szerzünk nekik a kisebb kihágások bíróság útján el nem látásával és megkiméljük őket a határpolícia életbeléptetésétől; és mindezek után kinek pápai logikája van, az belátja, hogy a birtokos osztály fizethet!

Továbbá, lássuk a magyar pénzügyér minő modort követett kölcsönei fölvételénél.

A ki a pénzügyi ismeretnek bár á-jáig elhatolt, már tudnia kell, hogy minden kölcsönnevezés a hitelt természeténél fogva, többé-kevésbé megtámadja és mentől gyakrabban ismétlődik az, hatása a hitelre annál károsabb; tehát, ha kölcsönt venni akarunk, vessünk számot magunkkal és a kellő suminát előre, és lehetőleg egyszerre vegyük; hogy követte ő exciája emez egyszerű tételt? megszorult pénz dolgában és a kisdeg bankokhoz, bankárokhoz, nagyobb kereskedőkhöz rendre bekopogtatott 100—200—300 ezer forintért, mintegy szellemdús szónok ez eljárást nevezé: házalt; midőn már emez expediens nem volt elégséges, fölfutott Bécsbe és ott valamely nagyobb banknál a Lónyai gróf által a státus casájába hagyott sok millióra menő papírértéket, zálogba tette 2—3 s több millióért; ezzel kifizette a kisebb adós-

ságokat, hogy pár hét múlva, ép ilyen formán, újból kezdje emez amabilis pénzügyi turt, és ez így tartott, míg volt mit zálogba adnia; midőn pedig ez expediensből kifogyott és midőn már kölcsön utáni futkosásai neveltségessé és lenézetté tették az általa kezelt magyar pénzügyi: akkor folyamodott a honatyákhoz, vagy nagyobb kölcsönkötés, vagy valamely desperatus pénzügyi manipuláció végrehajthatására engedélyért; ergo fölvette az általa kölcsönképen elköltött pénzt 2—3-szor. Ez aztán igazi pápai pénzügyi genie, éljen!

Továbbá, hely szűke miatt, hogy még csak egyet említsünk sok kifogásaink közül, mivel ő exciájára illesztett szédelő vádunkat óhajtjuk indokolni: ugyanis ő exciája hatalmasan beállott három év előtt országos erdőmesternek, több milliót költött bele az aerariális erdők hasznosításába és sperativumjai milliókkal kecsegtették azokat, kik eme gazdaságát pénzügyünknek csak távolról kísérik figyelemmel; ámde az ügy különben áll, tudomásunk van ugyanis pár igen nevezetes helyéről ezen működésnek, Görgény-Szt-Imrén, Szász-Sebesen és Fehérvártt: ezen fadépők már három éve telni kezdetek úsztatott tűzi- és fenyőszál-fákkal és mindezen fának még vevője nem akadt, ki az előállítási árt — csak megközelítőleg is — megigérni merte volna „geschweige dem,“ hogy a fáért is maradt volna valami, vagy plane ezen felül csak remény is lehetne a nyereségre; természetesen, hogy ezen költséges abszurditásnak vége csak a lesz, hogy rövid időn eme nagy fakészletet el fogják adni úgy, a hogy veszik — mivel csak nem engedhetik, hogy gombafölddé válják — és evvel vége lesz az egész gazdaságnak; akkor lejön a kormány emberei kíséretében, vagy egy házi csalója a kormánynak és 1—2 krajczárért köblábját

fogja megvenni az egész dépót, javát, rosztát; ezen dépók — mert nagyon olcsón jutott hozzá az illető — potom áru fával ellátják az egész piacot vagy 2—3 esztendeig és tönkre tesznek minden privát faüzletet; tehát a facit: a kormány veszíteni fog több milliót és a környék faüzlete nyomorékja lesz több évekig! Bravo professor excellenc!

És végre ő excellenciája generosus dominusnak is lenne mondható, ha csak azon egy actusát vesszük is tekintetbe, midőn egy egész fiscális uradalmat, mely Diváld szerint 91 ezer holdra terjed, kegyes volt jobb-jobb embereinknek — úgy hiszem a haza iránt tett érdemeikért — a naszódi oláhoknak eldonálni, pardon! húsz év alatt lefizetendő százezer forintért elárusítani; nem is nagyon drága! és hozzá vétségéből úgy intézte a tisztelt miniszter professor úr, hogy bizonyos magyar úri emberek, jelesen a báró Kemény-család birtokából is vagy 24 ezer hold, ezen complexummal együtt ugyancsak naszódi kézre — ingyen és factis — átcsempésztetett. Éljen!

Mindezen — futólag összeállított — egyes adatokkal csak is illusztrálni akartuk ő exciája hatalmas pénzügyi kezelését, melylyel sikerült egy — a legnehezebb megpróbáltatások közepett is — méltóságát fenntartani tudó, a sors legerősebb csapásait nemesen kiállott nemzetet lealjasítani oda, hogy jelenben mint koldus nyujtsa ki könyörgő kezét, néhány meggazdagodott uzsorás kegyéért esdekelve.

Végezetül pedig ő exciája kegyes részünkre és javunkra — úgy hiszem elpazarolt 150 millónk és tönkre tett hitelünkért kárpótlás gyanánt — egy körmönfont búcsu-beszéddel egyenlitni ki pénzügyéri számláját, melyben ügyesen felel néhány ellene tett megfelelő vádra;

és nem felel azokra az alapos kérdésekre, melyekre igazán is nincs mit felelnie; és ezen eljárása okvetetlen elismerésünket nyeri meg ő professorsága ravaszságával szemben — so ziemlich gut gebrüllt Löwe!

De mind a mellett, legyen nekünk szabad, két kardinális részére figyelmeztetni — ezen ugynevezett remek beszédnek — tisztelt olvasóinkat; az egyik, midőn ő exciájának az tűnik ki beszéde folyamán, hogy már esztendővel, vagy többel is előre láthatta az, kinek egy csepp meggondolása van, azt, hogy ezen fináncziális státuskalamitásnak — ha nem is épen ily mérvben — de be kell következni; a második az, hogy ő exciája fölhívását képviselőházunkhoz — alkudott 150 milliós kölcsöne megszavazására — azon kijelentés gyöngéd pressiójával méltóztatott végezni, miszerint ha az meg nem szavaztatik öt napok alatt, a státus fizetéseképtelensége elkerülhetetlen tényképen fog előttünk állani.

Ezen nagy dictio eme két nagy állításához, nekünk is volna pár parányi észrevételünk: ugyanis, ha ő exciája csakugyan látta előre a jelen körülmény közeledtét és komolyan mondta is azt a gondatlanul mindent megszavazó honatyáknak: az helyes volt és eddig nagyon is tudjuk méltányolni eljárását; de azt fölfogni valóban nincs képességünk elég, hogyan nem tudta kitalálni ő exciája — Pápáról hozott tisztességességi érzete — még azon csekélységet is? hogy ha ily esetben egy miniszternek vélekedése kisebbségben marad: neki erkölcsi kötelessége kimondani, hogy ezen megbizások nem lévén a státus esetleges kára és megaláztatása nélkül kivihetők; ő arra nem vállalkozik, tárczáját leteszi és fölhívja a magas házat, hogy nálánál merészebb, vagy vállalkozóbb egyénre ruházza ilyenemű kegyes megbizásait; ha ő exciája ezt

teszi, éljent kiáltunk nekie mi is, nem mint nagy embernek, de igenis mint olyannak, ki annyira önálló gondolkozásu, hogy még a 19-ik század második felében is bir fogalmával a tisztességességnek; és mint magyar miniszter is, azon véleményben van, hogy nincs a miniszteri tárcza gallérához varrva; de így csak sajnálkozunk kell ő exciája e részbeni fejletlensége és hazánk sorsa fölött; hol valaki fölviheti a miniszterségig, úgy, hogy — egyebek között — a tisztességességgel is számolni — az általa megvetett — luxus eljárások közé tartozónak vélelmezi.

Továbbá, hogy az említett remek beszéd másik általunk jelzett részére térjünk: az abból idézett öt napos elmarasztalását a képviselőház ebbeli vélekedésének, nem tudjuk egyébnek tekinteni, mint miniszteriális fordítását azon úri emberek eljárásának, kik az országút mellett lelkődve azon — revolverrel indokolt — felkiáltással ugornak előnkbe: „la bourse ou la vie.“ Ugyanis ő exciája ezen utolsó öt napos angumentumára 11, vagy 21, vagy 31 percentes kölcsönt is egyaránt köteles volt megszavazni a ház, mivel különben státus-hajónk gyalázatos zátonyra ül; tehát megszavaztuk volna saját magunk is azt, és így állva a dolgok, megszavazzuk azt ma is azon kis hozzáadással, hogy ő exciája alkotmány sértés czimeni pörbefogatását — a ház többsége által kimondatni — elkerülhetlenül követeltük volna azon indokolás kíséretében, hogy az, ki — tudva előre ezen calamitás jövetelét — úgy intézkedik, hogy a parlament vitáira öt napot, mint fatalis terminust hagy fön n csupán; azon egy javaslattal szemben, mit eléje terjeszteni képes vala; tehát nem hagy annak sem a vitatkozásra időt, sem választást a módszerek között: az a miniszter kijátszta alkotmá-

nyunk egyik legsarkalatosabb tételét, nevetségese tévén parlamentünk azon jogát, melynek nyomán ez ideig ugy a pénzek kiadásáról, mint beszerzéséről függetlenül rendelkezett és arczul csapta azt egy erőltetett Kerkápoly kölcsönnel.

És ez volt azon nevezetes beszéd, mely minden gondolkozó embert hatása által megdöbbsentett, t. i. azon hatás által, mely majdnem megbánottá tette közönségünk és tán parlamentünk tetemes része előtt is azt, hogy oly csúful bánt az azelőtti napokban a többség, eme derék és drága professorával országunknak; ugy, hogy látván eme hatást, indittatva kellett magunkat érzennünk újból is szemügyre venni — karzati magaslatunkról — országházunk népeit, hogy meggyőződjunk és elbámuljunk rajta: mikép nem azon pozsgás, kerek képű fiuk ülnek alant, kikre, hogy dajkamesék is — megkapón adva elé — mély benyomást tesznek, nagyon is természetesnek szoktuk tartani.

Fináncziánkhoz megfontolt helyes tervek, gyakorlati és erélyes kivitel kell, urak, és nem szőrszálhasogató hangzatos sophisma, mert az áradat már meglehetősen fejünkre nőtt.

Társadalmi szédelgés.

Mikép a vész, mely orditva korbácsolja föl a tenger sötét hullámain, dörögve harczol az ellene mereven álló sziklák zordon homlokával, és fölkaivarja a méhében levő mocskos iszapot s vegyítve azt mérgének fehér tajtékával, — máskor mosolygó — sima tükörén magasan hordja szét: úgy a forradalmak is, a társadalmi rend által sok éveken keresztül lenyomva tartott iszapot az irigység, nagyravágyás, önhittség és féktelen önzésnek, belekeverik a színükön forrongó nagy eszme tajtékába, még akkor is, midőn erősebb és tisztább kezek fékezik túlcsapongásiban, mint minőre a turini izgató kormányja csak távolról is képes vala.

Különben úgy a miénk, mint legnagyobb része a forradalmaknak, melyek a történelem lapjain lezúgtak, nem voltak egyébnek tekinthetők, mint politikai, vallásos, vagy socialis szédelgésnek, mely egyes kombinációkra fölhevülve, „*va banque*“-ot mond a meglevő rend és hatalommal szemben. Ha megnyeri tételét: még mindig kétes az eredmény; ha elvesziti azt: biztos a veszteség. Az egyes, ily játék következtében rendesen föbe lövi magát; a status tönkre megy. Egy ily óriási országos szédelgés természet szerint teremti meg a társasági és egyéni szédelgés minden nemét. Az esetleg hatalmát, mit magával szembe sorompóba szólított, megdöbbentő mértékben szerepeltetvén, környezetének min-

den ízében, semmiből teremti magának statusférfiakat, semmiből nagy hivatalnokokat, semmiből milliomosokat, stb. stb., és emez eljárása a szükség által teljesen indokolt is, mivel a meglevő elemekben nem bizván azokkal számolni nem akar. Emez elősoroltaknak egyenes következtetése a demoralisatio, a társadalom minden rétegében elharapodzó, féktelenül előretörő ambitió minden neme; szóval a szédelgés, mely néha oly szembeszökő vadul jelentkezik, mikép rendes időben a medika-fakultas az illetőt hajlandó volna a lipót-mezei palota azon részébe quartélyozni be, melynek homlokára a „manie de la grandeur“ van írva föl.

Hogy ez így van és kell hogy legyen, midőn egy forradalom hullámai magasan zúgnak fejük fölött, ezt értjük, s örülünk, hogy ama kor mögöttünk már a messzi múltban van; de hogy most, midőn teljes a csend, most, midőn idő volna rá és alkalom, eme végzetes utóhatását forradalmunknak teljesen kiirtani; hogy most emez iránynak folytatása mire jó, ez már előttünk nem éppen oly könnyen fölfogható.

Ebből folyólag egy alázatos kérdésünk van azokhoz, kik a jelen politikai és sociális fejlődés hivatott vezetői; egy kérdés önökhöz urak, a kormány padjain és a parlamentben! — Mi szükség volt és van arra, hogy Magyarország a régi, és népének minden szokásai, az általa auctoritásul elismert egyének, elvileg oly mohósággal töröltetnek ki az élők sorából és helyettük eme most minket boldogító János pap országa szerveztetik socialis utopiáival? Minek következtében, a helyett, hogy béke idején, elvégre sokféle socialis szédelgéseinkből kibontakozzunk, mind inkább és inkább haladunk annak válságos ösvényein. Különösen sok része van kormá-

nyunknak emez állapotok fenntartásában az által, hogy oly rendszert hozott be, mely a hivatalnokok számát legióra emelé és emez új nagyságok teremtésénél az esetlegnél is gyengébb compast választott irányadoul. Ugyanis a helyett, hogy az államhatalom erejét a közcsend és rend föntartására csak megpróbálni merte volna is, minden haszontalan pöffeszkedő, kiabáló egyént, vagy egy kisebb, nagyobb hivattal igyekezett megszelidíteni; úgy, hogy a kit a hivatalvágy üldözött, annak kielégítésére legegyszerűsebben elérkezhetett, ha követté lett, — és ez nem is épen oly nehéz dolog; ugyanis, ha az illetőnek pénze van: költ bőven és biztos a siker; ha nincs: eligéri azt, mi nem övé, mivelhogy a korteskedés különleges justitiája ezt nálunk megengedi, és nem kevésbbé biztos az eredmény; követté léve, kutyai hűséggel a kormánynyal szavaz, de még sokkal biztosabban célhoz ér, — ha merészli azt — mentől mérgesebb ellenzékeskedésre gyürkőzni föl; sőt ki követté lenni sem tudott, annak is a hivatalnyerésre egyetlen biztos módszerül merjük ajánlani: mentől nagyobb port verni az irodalomban, a megyén, a népgyűléseken, beállani democratának, nationalistának; különösen ez utóbbi módszer a leghatalmasabb, mert ezzel nemcsak egy rongyos hivattal, de ha kell egy egész országot ki lehet kormányunk miserabilitásától csikarni „uti figura docet“, lásd Horvátország!!

Hasonlókép előmozdította ezen amabilis socialis vizsont kormányunk eljárása az által is, hogy összes kinevezéseiben fő-fő figyelmet fordított, hogy első sorban a magyar fölfogás szerinti democratia — vulgo demagogia — kívánalmának tegyen eleget, és ezért a vagyonos, különösen a magasabb földbirtokos osztály le-

hetőleg mellőztetett; vagy ha „per varios casus“ még is ama kegyeltek soraiba vagy egy közülök belejuthatott, ez eseményt kormányunk demagog velleitása kiszákmányolni rendesen akép igyekezett, hogy az illetőnek minden hátrátételben az elsőséget megadá; és eme franczia szabásu politikai erényéért — ugyhiszem — mindig kijárt neki, vagy egy újságíró kegyteljes elősmerésében a méltó pályabér.

Továbbá ezen irányt segített előmozdítani a hivatalos functiók újabb berendezése is, mely az újabb kör igényeihez idomítva — midőn a paragraphusok özönében elmerülve, tentába és rubrikába fojtja a reá bizott közigazgatási, vagy törvénykezési tárgy lényegét — az illető hivatalnoktól jól idomított „trett-maschinába“ való erőtt követel csak is! Természetes, hogy eme díszes állás betöltésétől — ha ki a magából még megélhet — tartózkodni fog.

És mindezekből önként következik, hogy mig a régi magyar fölfogás, — alázatos nézetünk szerint — igen sok esetben helyesen, a hivatalok nagyobb részére vagyonnal bíró egyént követel: addig most „per excellentiám“ birtoktalan egyének tömege az, mely a statusgépezet kerekei mozgásban tartásával megbizva van. És ezekből kifolyólag az is természetes, hogy mig régebben birtok és állás az illetőknek már egyéni sajátja volt, a hivatali méltóság fönntartásáról a kormánynak fölösleges volt gondoskodnia, s egyszersmind volt olesó, kormányzatunk minden neme: mig most, a rangot bőven kell osztogatni, és pénzét marékkal szórnia, hogy egy-egy ujdonsült nagyságos urat, ingatag és új társadalmi állásában elismertetni csak féligmeddig is képes legyen, és van drága kormányzatunk; különben ugy

hisszük, hogy mindezt kormányunk, hazánk javára, hivatalai méltóságának emelésére, és a politikai morál fölvirágoztatására tevő!

És úgy látszik, kormány és parlament nem veszi észre azt, hogy eme fentjelzett eljárási mód ugyanaz, mit a forradalmak szükségből alkalmazni szoktak, és hogy ép ez az, mely mint főtényező az egyéni szédelgést folyton fokozva tartja fenn, s a „manie de la grandeur“ nyavalyáját népünkben, mint epidemiát terjeszti szét. A mily gyönyörűséggel és méltánnyal tekintünk a munkás, becsületes, előretörő kitarítás által elért haladásra, ép oly undorral fordulunk el eme szerencsehajhászó kalandorok üzelmétől, nem tekintvén másnak őket, mint hazard kártyásoknak, kiknek kezében a hamis kártya sem ritkán szerepel.

Végre pedig legyen nekünk szabad ezen említett szédelgési vádainkat pár példával világosítani meg: óhajtván kimutatni általuk, mikép űzi az nálunk még ma is gonosz játékát különbnél-különb álarcz alatt.

Üzleti szédelgés.

Ujabb időben a sport bizonyos neme fejlődött ki Szt-István birodalmában, melynek kellemetlen hatását sokan és sok versen tapasztalók, és melynek lovagjai, a különböző irányu szelek szárnyain — élénkülő kereskedelmünk kizsákmányolására — összesereglett keresztelt és kereszteletlen képviselői a forgalomnak. A sport ezen nállunk uj, de nagymérvű virágzásnak indult neme a szédelgés, a kereskedelmi szédelgés, mely egyszerűen nem egyéb, minthogy bizonyos kereskedők olykor szeretnek nagyobbmérvű finanziaális műtétéleket lé-

tesíteni, mint melyet — helyes ítélő tehetséggel — vagyoni állásuk, s aboz mért használata hitelüknek ki bír. És hogy terjedtebb hitelt használhassanak, mint a mely vagyonuknak megfelel, minden oly sakkvonásra készek, mit egy desperatus ferblis elkövet, kinek kezében valami rongyos 18, s szemében egy brillans elnyerendő kassa mosolyog; t. i. bátran, kicsinylőleg beszélnek, kihívólag űzik játékukat, fönn tartott fővel néznek szemébe az esetleges veszteségnek, henczegnek a sorssal szemben is, szóval hazadják modorukkal azt, mi valóban nincs, mindaddig, míg a körülöttük levők meggyőződnek tárczáik szikla-szilárdságán, és örülnek, ha pénzüket ily biztos kezekbe helyezhetik el. Ha jól szolgál a ferbli — az üzlet jól megyen — az illető hitelező megkapja pénzének tőkéjét és kamatjait, melyeknek busás jövedelmét — a tulajdonos risikójára — már zsebre tette egy szerencsevadász, szédelgő kereskedő; de ha valahogy be talál űtni egy pénzkrisis! ez már más. Ekkor, ha az embertelen szédelgők közül, a valamivel becsületesebb osztályhoz tartozik az illető: kifordítja zsebeit, és kap belőle, a kinek jut; a többi vigasztalja magát, vagy búsul, a mint akar. Ha pedig a rosszabb kategóriába tartozik, akkor igyekszik a megmaradott vagyoni részekből megmenteni, a mit lehet; t. i. vagy elrejt, eltagad belőle, vagy egy részével megszökik Amerika pusztáit népesíteni.

Avagy nem történik-e szemünk láttára elégszer az, hogy pár ezer forint birtokosait látjuk összes vagyónukat búza vagy egyéb vásárlásokra előpénzül kiosztani?! Ha párszor van szerencse, s emelkedik az ár: könnyű vevőt találni, s bőven van nyereség; és ekkor a pesti Dunapart legdrágább helyén — az ízléstelenség

minden költséges díszítéseivel — készen áll egy sok tornyu palota, melynek homlokzatára könnyen olvasható betűkkel van fölírva a szédelgés legóriásibb neme. Ha nincs szerencse: széles a Duna, vagy nagy a világ.

Vagy nem látjuk-e akárhányszor házépítéseknél azt, hogy az illető, midőn a telket megveszi, már pénzt vesz föl reá, és ezzel kezdi meg az építést; mire az épület csak térdig ér, már azon kevés kőfalra újra kölcsönöz, és így tovább, tovább, míg épülete majd a fellegekbe ér, s adósleveleivel tán bé is lenne földhető. Ha csendes idők járnak — és mint rendszeren Pesten szokás — a telkek ára sokról többre hág, eladja házat pár év múlva szép nyereséggel; ha pedig netalán az idők csak pár hónapig mostohák, úgy rája is az előbbi refrain alkalmazható.

És végre, hogy a finansziális szédelgésnek még csak egy nemét említsük: nem láttunk-e elégszer mindannyian 50—100—200 ezer forintig irni részvényeket alá, oly emberek által, kikről tudtuk, hogy nem rendelkeznek összes vagyonul 1000 frtról. Ha emelkedik az actia: úgy semmi baj! ha száll: „uti supra.“

A sportnak ez említett nemeit sok, nagyon sok büntetés-pénzzel fizette már hazánk; legkülönösebbkép ennek büne az, hogy a külföldi olcsó pénz hozzánk csak oly vékonyan csepeg, mindamellett, hogy közelszomszédaink a fulladásig bővölködnek abban. Ennek büne az, hogy nálunk mindig kevés és oly drága a pénz, nagy a kamat és nagy kamattal is kevés! kevés! De ki adna oly országba nagyobb summa pénzt, hol a kereskedés, a forgalom ilyen kezekben van, s e mellé még az említett eljárásokkal szemben nemcsak hogy nincs justitia, de a közvélemény is egykedvű megszokással nézi azt.

Tudományos szédelgés.

Mit mondjunk az előbbieik után, a szédelgés különbenél külön, nálunk divatozó nemeiről; mit mondjunk pl., midőn Minerva baglya is beáll és versenyt fut Izrael széllel játszóival; nem ugyan telt tárczák, de igenis alap nélküli rátartás tekintetében. Ugyannyira, hogy ha tiszteletet parancsoló volt valaha nálunk egy szakértői vélemény, most bizonyára kész mindenki legalább is gyanus szemmel vizsgálni és hallgatni egy szaktudós, vagy szakférfiú tényét és véleményeit. És ezen ne bámuljon senki is, de vegye kissé vizsgálat alá, mikép jelentkezett az alig mult időben nálunk a szakismeret. Lejött p. o., mint vasúti commissio, bejárta a vonalokat, az angol volt keleti vasút-társaság tagjaival, vigan vendégeskedett, pezsgőzött, helyben hagyott mindent, jónak talált mindent, a laikusok netaláni megjegyzéseit, magasabb értelem fenső megvetésével öntelten lemosolyogta, mint a czéh keretén kívüli ignotus fölfogást. És végül építettek az országnak drága és rossz vasútakat, a közönségnek kényelmetlen rakodó helyeket, — és ha a rossz nyelveknek hajlandók vagyunk szavait fontolóra venni — maguknak Pesti vagy más házakat. Így jelentkezett nálunk az építészeti szakértelenség; de ez még hagyján; de előáll a jogi szakértelenség megtestesülve Horváth Boldizsárban. Hoffmann tanárban, Csemegiben stb. stb. és csinál nekünk törvényeket, melyekkel szemben maholnap óhajtott állapotá válik a paradicsomi törvényhiány. virágozik Rádai hivatala, teljes trainnel foly a bujtoztatás, agyonütés, rablás és egész schwungban van a nihil habensek rabló háboruja a magyar birtokok ellen; — csinál nekünk törvényeket, melyekkel szemben Bach és Schmerling — e két legnagyobb magyar ellenség — által elle-

nünk berendezett jogi viszonyok csak kedélyes tréfáknak tekinthetők, mind az azok által okozott kárt, mind az előidézett pörök számát véve tekintetbe. — Előáll Hoffmann tanár és codificál számunkra törvényes könyvet; megjelenik e modernizált Verbőczy munkájának bevezetése 197 lapon 7000 frt értékben; rábámulunk, dörzsöljük szemünket és meggyőződünk, hogy mi nem értjük; a mérészebbek azon meggyőződésig mennek, hogy nem megérthető; és a legmerészebbek fölismerik benne Hegelt, mint törvény alkotót, ki maga sem érti, a mit irt. — És ezek voltak azok, kiknek általuk arrogált és általunk vélelmezett fensőbb szakértelmükkel szemben mi, laikusok szerénységünkben magunkat a jogi teren profanum vulgusnak tekintettük; kik annyit hánytak maguk körül néhány betanult communis locussal és addig hánykolódtak pár technicus terminussal, mignem kegyelemre bíztuk reájok jogviszonyaink újjászervezését; s csak most, midőn nyakig uszunk az általuk földézett jogi zavarban és a szépen hangzó jogi theoriák mocsárjában magánjogunk megfenekléssel fenyeget, vesszük észre, hogy ezen ugynevezett jogtudósok a legkolossálisabb szédelgők, tudományos szédelgők, kik oly alapokkal dicsekedve vállalák el egy pompás palota építését, melylyel tyukketrecz erigálása is merész dolog; kik addig tanulták, vagy nem tanulták a jogi tudományokat, míg minden józan eszük bele nem veszett és el nem merült az emésztetlen theoriák mocsárjában, összes jogérzetük, a jog legegyszerűbb fogalma — mit minden ép eszű laikusnak a közélet és a világgal való érintkezés bőven megtanít.

Ez uraim! ez már sokkal károsabb szédelgés, s gyalázatosabb is az előbbinél, utczai sarlatánná aljasítván az emberi ész legfőbb vívmányait a tudományban.

Politikai szédclgés.

A számtalan eset közül, hol szemünk láttára a politikai szédclgés utálatos játékát legkiáltóbb színekben tüntette föl, egyet kívánunk itt csak fölemlíteni, s az az, midőn mult parlamentünk végnapjaiban Tóth miniszter ur a census — különben általunk kicsinyre becsült — megváltoztatását indítványba hozta, s indítványa agyonbeszéltetett. — Láttuk ugyanis ezen vitában lánlsát törni politikai tartüffjeinket, legkülönbözőbb kiadásban és oly számban, melynek létezését — az általunk nem igen magasra becsült mult parlamentünk sorai között is — föl nem tevők.

Mindig lovagias baloldalunk oltalmára kelt a kis censusnak, mint democrata. Most lássuk az aligmultban, mennyire bizonyult be a kis census democratiája. Bizonyára kénytelenek leszünk konstatálni kutatásunk eredményekép, hogy nagyon sok pénzzel kis census mellett bárki is, talán a lovát, mint Caligula, ha nem választathatta volna is meg, de a lovását: azt már igen; ezt határozottan merjük állítani; és mióta democrat kritérium a nagyon kerekre tömött tárcza, kérdem én önöktől tartüffjei a democratiának?

Oltalmazták balról a kis censust; méltányosság szempontjából, — méltányosnak azon incultus emberek eljárását — kik megsemmisítik intelligentiánk befolyását, mely velük a politikai jogokból 1848-ban generose megszozott, csakis annyira tartjuk nevezhetőnek, mint a kakuk fiuét, mely midőn nagyobbra nőtt, mint nevelt testvérei, azokat az idegen fészekből kilöki. És ezen méltánytalan eljárás lehetőségének föntartását ajánlják önök tartüffjei a méltányosságnak?!

Oltalmára keltek balról sokan ovatosság szempontjából, s beszédeik sorai között nyilván kivehető volt a ki-

zárt és felbőszült tömegek orditozása, a vészharangok zúgása, az utcán patakzó honfi vér, egy szóval a forradalom minden borzalmait, melyet a legszentebb és legmagasabbra becsült emberi jogok elvesztéseért a méltóságában sértett „oh nép,” a zsarnokság ellen indított. Ugyan kérem látták-e önök uraim, tartüffjei az „oh nép!” emberi méltóságának, viszonyosan mily olcsón keltek ezek a legszentebb emberi politikai jogok az aligmúlt lélekvásárlási piaczokon, kivált a hol nem akadott licitans.

Ajánltatott továbbá önök által, baloldali urak, a széles alapu választás, — t. i. a kis census — színe alatt az alattvalói nűségnek, mint liberalis monarchiánk támasza; és vajjon mentől kisebb a census, nem annál több és olcsóbb eszközöket nyer — pénz és hivatalos nyomás gyöngéd alkalmazása által — önkényes céljai kivitelére egy erőszakoskodásra hajló kormány. Hogy ezen állításunk mennyire igaz, példa reá a legszélesebb alapu választás a suffragium universale, mely a despotizmus modern és leghasznavehetőbb eszközéül constatáltatott a két lefolyt decennium alatt: s melynek gyümölcsei Bismark herczegnek nem kevésbé izlenek. Mit mondanak hozzá önök uraim, tartüffjei a liberalis monarchiának, az alattvalói nűségnek?

Ajánltatott önök által végre sok más egyéb között — a parlamentáris alkotmányosság szempontjából. Azt kérdelem én, hogy vajjon nem minden tannak, mi élni és kormányozni van hivatva, szükséges-e, hogy elismerést, népszerűséget, nimbust szerezzen magának és eszméinek?... S vajjon a követválasztási botrányok azon tények közé tartoznak-e, melyek egy új fogalom, vagy szerkezet jövőjét eme szempontból szilárdítani képesek lehetnek?... Ezen kötelességét a parlamentáris alkotmányosság népszerűsítését,

annyira gyengén teljesíték az eddigi kis censusu választások és azoknak közvetőleges kifolyása, a parlament, hogy — ha őszinte akar lenni az ember — kénytelen annak igazságát bevallani, hogy ha nálunk jelenben egy társaságban egy lehető magyar zsarnokság eshetősége, mint kegyes óhajítás felmerül: tiz volt alkotmányos érzésű ember közül, legalább kilencznek azon felelete lesz várható, mikép: inkább ma, mint holnap! És ezen jó szolgálatot az alkotmányos érzület gyarapítására, főleg a kis censusu választások piszka és ugyanazok közvetőleges eredményei hozák. Hála nektek, kik ezen körülmény fönntartásával jövőben is kívántok minket boldogítani, és azal támogatni hazánkban az alkotmányos érzület már-már dűledező falait! — Hála nektek tartűffjei a parlamentaris alkotmányosságnak!

És mit mondanak mindezekhez önök, jobboldali urak? kiknek kezében mult ülésszakunk alatt a többség, ergo a parlamentaris hatalom vala, és kik, habár legalább is ép oly tisztán tudták a census fölemelésének szükségét, mint saját csekélységünk: de azt csak megkisérteni is hiányzott politikai bátorságuk. Ősmerjük szokott mentségeiket, melyekkel politikai gyávaságuk takaródní szeret. — Ősmerjük önöket tartűffjei a méltányosság, a békűlékenység, a philanthropia keresztyéni erényeinek!

És eme főlebb sebtiben körvonalozott egyes eset, más-más formában ismétlődik majdnem naponta, szemeink előtt, miknek következtében az ámitás és hazugság országává lett, ez a mi hajdan becsűletes hazánk; tessék megnézni csak, midőn p. o. a modern politika fennen hangoztatja, hogy mi democrat állam vagyunk, és ebből kiindulva az idegen és magyar inculturát, a hol csak lehet, érvényre juttatja a magyar intelligentia fölött. De-

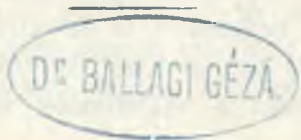
mocrat nemzet vagyunk és elveszi, hol csak teheti, törvényesen a magyar nemesi vagyont, s odaadja rendesen a nem magyar incultura kezébe. — Hirdeti, hogy mi kultur állam vagyunk és épít oly vasutat, melyen naponta egyszer sincs mit szállitnia, de melynek drágaságába majd beleveszünk; hogy mi civilizált állam vagyunk, és a humanitás nevében eltörli a botot, mikor még azzal is alig voltunk képesek egy kis gyarló rendet föntartani, stb. stb. Nem urak! ha kénytelenek volnánk elhinni azt, hogy önöket nemcsak ezen hamis tételek consequentiájának örvénye sodorja ily fajta ténykedések meredekén, de ezen állításaik és tényeik helyességét hiszik: akkor kénytelenek volnánk józan eszükbe botránkozni meg.

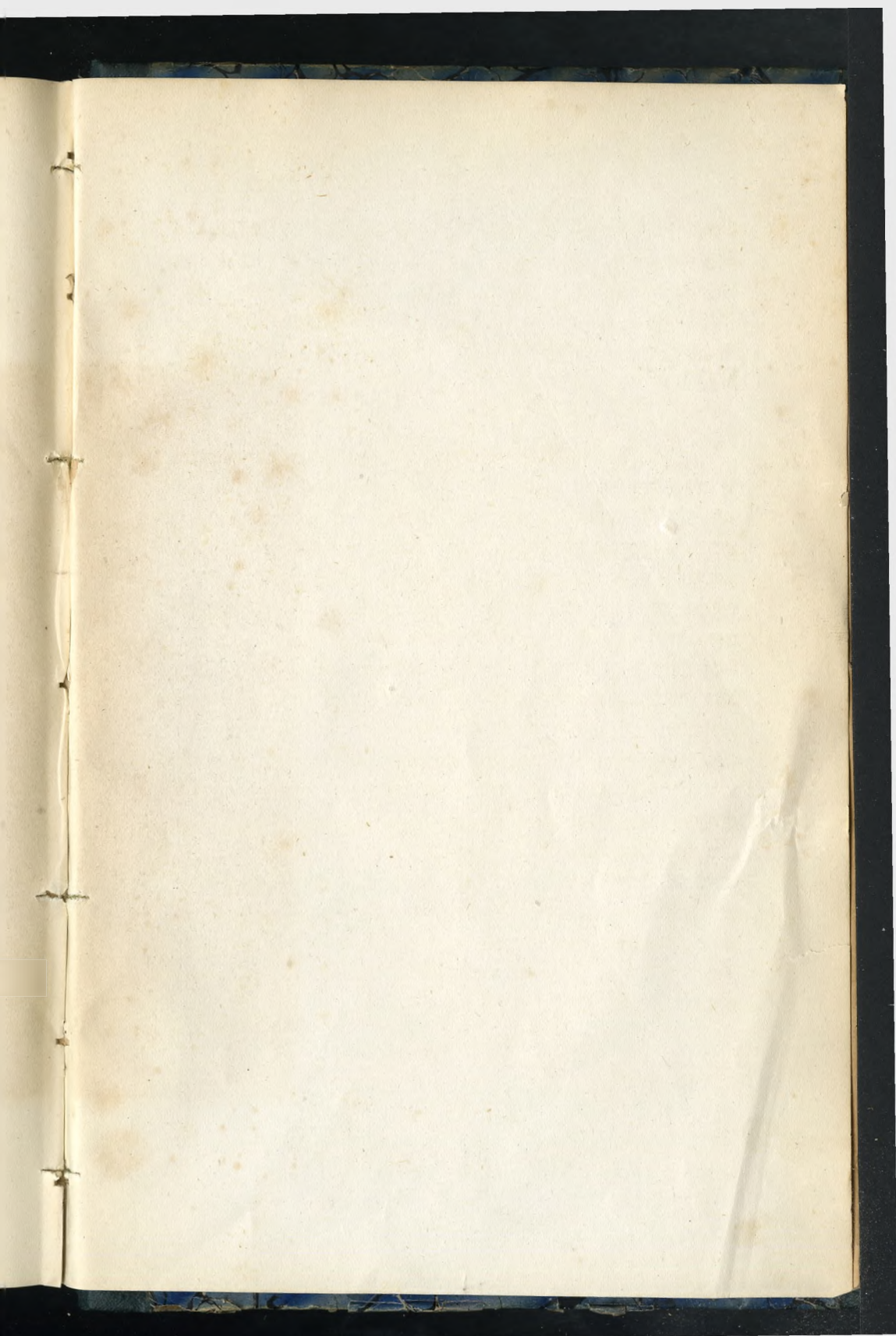
Az itt jelzett politikai szédelgésnek — alázatos nézetünk szerint — éltető ere a mi miserabilis követválasztási censusunkban rejlik; ennek ugyanis közvetlen eredményeül tekinthető, a népünket három évenként alaposan demoralisáló gyalázatos korteskedés; a negyedtelkes és 8 forintos választók politikai érettségének kifolyása parlamentünk, melyet tán leginkább kimél az, ki róla nem beszél. — És csodálkozhatik-e már most valaki, ha egy ily parlament többsége, miserabilis kormányynyal látja el hazánkat; — ergo követelünk mielőbb helyes választási törvényt, a követek számának apasztását, p. o. 80 — 100 ezer lélekből álló kerületek számára egy képviselőt; a képviselőválasztói jogosultságot a legnagyobb adófizetőn kezdve és szállva le 5, legfőlebb 6 száz választóig, kerületenként; a követek fizetésének eltörlését; ezen kívül követelünk incompatibilitási törvényt, és abban nemcsak minden hivatalnok — a miniszterek és államtitkárok kivételével — hanem minden pap, professor, ügyvéd és pénztársulati igazgató kizáratását a választhatók sorából; továbbá

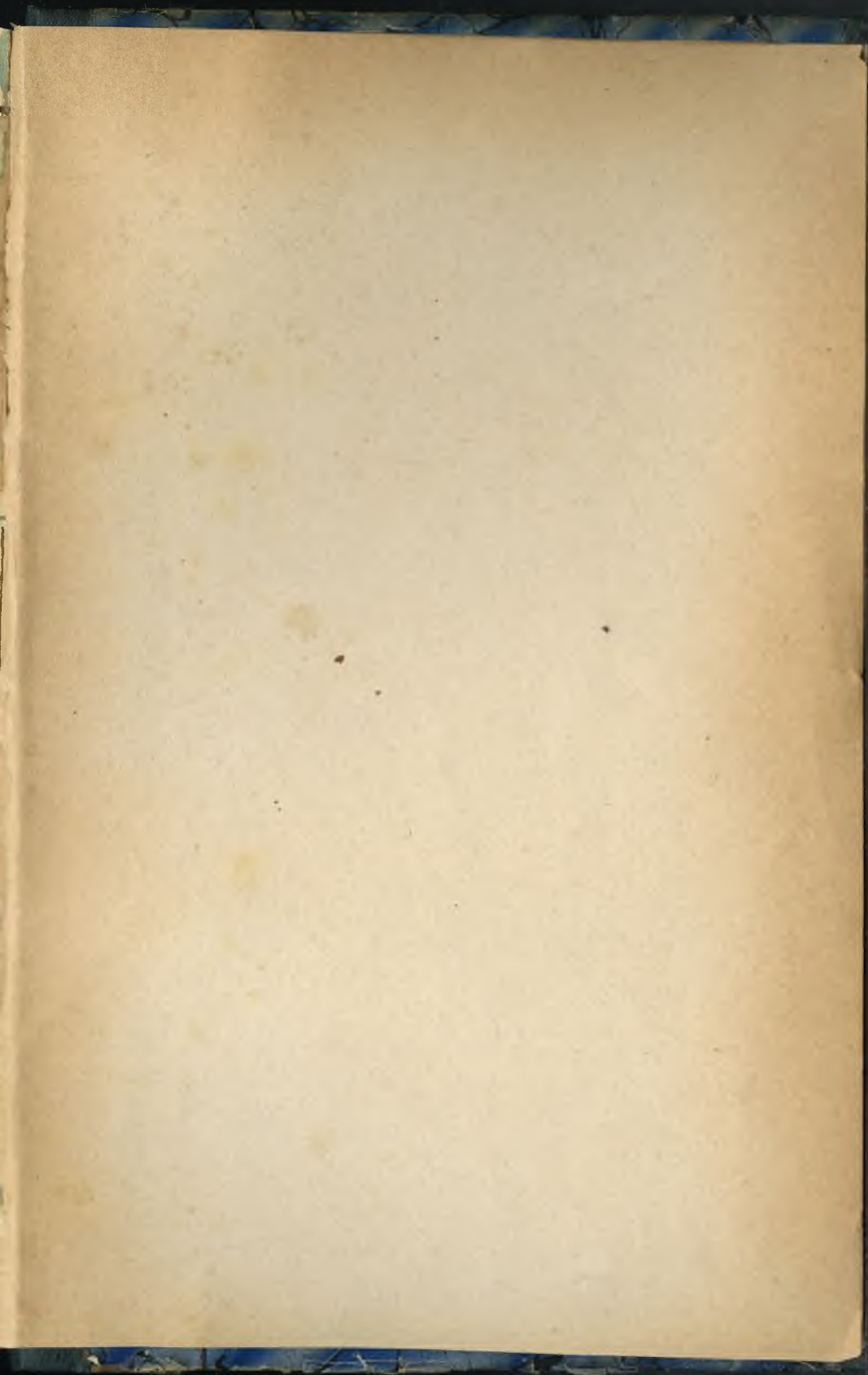
óhajtjuk kimondatni azt, hogy ki képviselő, legalább 3 évig hivatalt nem viselhet. — E változtatások nyomán, úgy hisszük, még most is lehetne tán egy nevének megfelelő parlamentet összegyűjteni, mely egyszersmind a politikai szédelgés egy részének is, gátjául állni nem lenne képtelen.

Továbbá halljuk a hatalmas napisajtót harsogtatni a közvélemény trombitáját, döntő pártok irányát és nézeteit, — és vajjon nem tudomására juthat azonnal, ki arról meggyőződni óhajt, hogy hátuk mögött egy pár keresztelt, vagy keresztetetlen skribler áll csupán; és politikai zürzavarunkban, nem hogy nekik volna, de pártnak nevezhető csapat még a kormány háta mögött sem fölfedezhető. — S ez így megy egészen le a kortesség legalsó fokának mesterségét űző pugrisig, ki hordóra állva szónokolja el rácz, vagy oláh kedvelt testvéreinek, hogy őket egyenként és összesen, mennyire szívébe zárva viseli stb. stb. Itt mindenki hazud, itt mindenki szédeleg, — kivétel fehér hollókép, ha található; — úgy, hogy egy higgadt szemlélő előtt, jelen társadalmunk, bátran egy modern bohóc-estélynek tűnhetnék föl, és tényei, mint színházi képtelenségek, hiánytalanul szerepelhetnének. Ha az egész játék volna csak, s nem volna ép oly végtelen komoly tárgy, melynek eldöntésétől milliók jólléte és egy nemzet jövője függ.

1874. január 20-án.

2012

2002

